

כי אמרתי עולם חסד ייבנה – לפרשת כי תצא

בפרשתנו, פרשת כי תצא אנו קוראים על אזהרה שאינה מצויה בתורה ביחס לאומות אחרות. "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" (כג, ד), והנימוק לכך "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים...", ועל כן היחס אליהם החלטי וחד משמעי, "לא תדרש שלמם וטבתם כל ימיה לעולם". היחס לעמון ומואב נחרץ, אין לקבל אותם בקהלנו. מדוע? מה הסיבה שאין לקבל אותם בקהלנו?

מבאר בעל ספר החינוך במצוה תקסא: "משרשי המצוה, מה שמפורש בפרשה, 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים...', והודיענו הכתוב מזה גודל מעלת גמילות חסדים והרחקת מידת הנבלה והכילות, ועל כן ציוונו לקבוע שנאה עמהם שהשחיתו והתעיבו להראות תכלית רשעם ונבלותם, שלא להקדים אפילו בלחם ובמים לקראת קהל גדול עייפי הדרך העוברים בגבולם, ואשר שכר עליהם מואב את בלעם לקללם".

בשעה הקשה של עם ישראל, לאחר שהחלו את נדודיהם במדבר, לא זו בלבד שעמון ומואב לא עמדו לצידם וסייעו, אלא אף פעלו נגד העם היהודי, כששכרו המואבים את בלעם לקלל את עם ישראל. אירוע זה נחרת היטב בזכרון האומה היהודית, שכן הוא טומן בחובו מסר ברור. הוא נוגד את אחד מעקרונות היסוד של העם היהודי – עשיית חסד, סיוע לכל אחד, בדגש על עזרה לחלש.

היחס השונה למצרים

לעומת עמון ומואב, כלפי המצרים יש מידת "סלחנות וותרנות". בשונה מהעמונים והמואבים, האסורים לבוא בקהל עם ישראל, הרי דור שלישי של המצרים יכול לבוא בקהל ה', כפי שכתוב "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (כג, ט). וזאת נוסף לאיסור לתעב מצרי, בנימוק "כי גר היית בארצו".

למקרא הבחנה זו בין מצרים לבין עמון ומואב, אנו עוד עלולים לחשוב בטעות שמצרים היא בגדר "חסידת אומות העולם", כאילו שכחנו את העבדות ואת השעבוד ואת עבודת הפרך. מה פשר החלוקה והשוני בין מצרים לבין עמון ומואב?

בעל 'ספר החינוך' מבאר את ההבדל שביניהם, וכותב: "ואף על פי שהמצרים שעבדו בנו וציערונו זמן רב, לא נתרקנו מהם כי אם עד דור שלישי. וידענו בזה שיפה לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת, ולא יחוש לגלות דעתו ובושתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזגו ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהיטיב מעשהו, ונתחזק עיוותו עד שלא יוכל לתקן, ואיש כמוהו איננו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך".

נכון, האומה המצרית ציערה אותנו, שיעבדה, השפילה ורמסה את אבות אבותינו, אך לא היתה זו הנורמה הקבועה והשלטת במצרים. הראיה לכך, שבמשך שנים רבות היתה מצרים אכסניה נוחה לעם ישראל וסיפקה להם מגורים, מחיה ושגשוג.

מה שאין כן עמון ומואב, אצלם היתה זו מדיניות רשמית וקבועה של 'אנטי-חסד', ולא אירוע חד-פעמי. בדומה לסדום ועמורה גם אצלם שלטה מדיניות של מניעת ואיסור עשיית חסד עם הזולת, כפי שאמרו חז"ל: "האומר: שלי - שלי, ושליך - שליך יש אומרים זו מידת סדום" (אבות פרק ה' משנה י'). כל מהותו וטבעו של העמוני והמואבי הוא הניגוד הגמור לעולם הרוח היהודי, המושתת כולו על חסד ועל נתינה, על העזרה לזולת והדאגה לחלש.

ישנן עוולות שאפשר להשלים איתן לאחר שלושה דורות. כך עם המצרים, אולם ישנן בעולם התנהלויות, שלעולם לא נוכל להשלים איתן ולעולם לא נוכל לדור איתן בכפיפה אחת. "כי אמרתי עולם חסד ייבנה".

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים 'תורתך שאלתי' על התורה, רב המכר 'כי ישאלך' – על הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר.

לתגובות – office@shaalti.co.il

להזמנת ההרצאה 'שבת חלום', בנייד – 052-9453811

לצפיה בסרטונים וקטעים מתוך ההרצאה 'שבת חלום', בקישור <https://youtu.be/jgaZizoeMJ0>